

INTERESUL NAȚIONAL, ÎNTRE INFIRMARE TEORETICĂ ȘI AFIRMARE PRACTICĂ

Conf. univ. dr. Ștefan CIOCHINARU*

Abstract: *More and more frequently a number of political scientists, sociologists, politicians or even businessmen have growing reservations about the idea of national interest. "Something there" says her pointing out that invoking the national interest is nothing more than a manipulation intended to cover more than just the interests of power or those of certain political and economic leaders. Other opinions evoke problems of a technical nature: the national interest in their view is much too complex to be defined or used analytically, so even if there were such an interest, a country that would lie beyond rational comprehension, the multitude of variables that are involved in making it useless as standard. Lastly, a third category of criticism is given by those who accept the existence of national interest but reject its manifestation because it is "destructive" of the national egoism, which stands as a source of tension and conflict in the modern world. In spite of all these critics and pessimists, it remains impossible to contest the fact that at least the major nations of the world coordinate the analysis and tracking of their national interests throughout the organization and across the functioning of institutions and groups of highly structured strategy that are well funded. And not just the great nations.*

Keywords: national interest, national politics, Romanian politics, geopolitics

* Universitatea „Hyperion” din București, Facultatea de Jurnalism.

*

În ultimul timp, o serie de politologi, sociologi, politicieni sau chiar oameni de afaceri emit tot mai multe rezerve față de ideea interesului național. „*Așa ceva nu există*”, afirmă ei, arătând că invocarea interesului național nu este decât o manipulare menită să acopere cel mai adesea doar interese ale puterii sau ale unor lideri politici și economici. Alți critici evocă problemele de natură tehnică, interesul național fiind, în opinia lor, mult prea complex pentru a putea fi definit sau folosit analitic. Astfel, chiar dacă ar exista un astfel de interes al unei țări, el s-ar situa dincolo de înțelegerea rațională, mulțimea variabilelor pe care le implică făcându-l inutil ca standard de evaluare. În fine, o a treia categorie de critici este dată de cei care acceptă existența interesului național, dar resping cu hotărâre manifestarea acestuia deoarece el este „distructiv”, echivalându-l cu egoismul național, cu o sursă de tensiuni și conflicte în lumea contemporană.

Pe de altă parte, în pofida tuturor acestor critici și pesimiști, rămâne imposibil de contestat că cel puțin marile națiuni ale lumii își coordonează analiza și urmărirea intereselor lor naționale prin organizarea și funcționarea unor instituții și grupuri de strategie foarte bine structurate și finanțate. Și nu doar marile națiuni. Este bine cunoscut cazul unei țări vecine a României care, înainte de 1989, întreținea trei institute de cercetări, în care lucrau sute de oameni, având drept scop fundamentarea relațiilor cu Occidentul, a celor cu URSS și celelalte țări socialiste și, în fine, a relațiilor cu România. Din 1990, majoritatea activităților acestor institute, devenite ONG-uri, a fost preluată de diverse fundații, iar sprijinirea acestora de către stat a fost înlocuită prin diverse și substanțiale susțineri și contribuții locale și internaționale, eliberând în același timp exprimarea acestora de încorsetările specifice instituțiilor oficiale ale unui stat.

Este la fel de adevărat că, în plan individual, critica interesului național aduce numeroase beneficii. Ea conferă celui care o practică aura unei anume lucidități și, mai ales, a aderenței la anumite valori „la modă” până nu demult în lumea contemporană, speculând mefianța cetățeanului față de tot ceea ce este așezat mai presus de interesele sale directe. În planul destinului colectiv, însă, o astfel de atitudine nu poate fi decât contraproductivă deoarece favorizează dispersarea țințelor și priorităților ce ar trebui să jaloneze politicile naționale. În fond, ambele planuri sunt justificate în egală măsură și, probabil, rezolvarea problemei ar trebui să stea în „măsura de aur” a disocierii între interesele celor care dețin puterea la un moment dat și cele care aparțin cu adevărat națiunii.

Această centrare pe națiuni – și nu pe statul fizic sau pe regimul său politic – este punctul critic în înțelegerea a ceea ce ar trebui să fie interesul național. În teoria politică s-a acceptat de multă vreme că interesele statului și ale națiunii sunt strâns legate între ele, dar nu sunt identice¹, exemplul clasic fiind cel în care interesul național a revendicat dispariția statului. A fost cazul creării României, la 1859, al întregirii țării, la 1918, sau, mai recent, al reunificării Germaniei. Iată de ce, atunci când este vorba despre interesul național, referința se face la scopurile statului și ale regimului exclusiv în calitatea acestora de reprezentanți legitimi ai națiunii, neapartenând acestei sfere interesele statului sau ale regimului ca atare.

Ținând cont de faptul că statul este administratorul intereselor națiunii, acesta are obligația de a alege metodele și acțiunile de îndeplinire a obiectivelor specifice, care se vor exprima corect în **politica națională**. Rezultă că, deși are un caracter complex și un conținut considerat drept ambiguu, interesul național își găsește cu necesitate exprimarea corectă în politica internă și externă a statului în cauză.

Astfel, în încercarea de a circumscrie conceptul, politologii apreciază că pot fi caracterizate ca aparținând interesului național toate acele politici care urmăresc siguranța fizică, prosperitatea economică și libertatea cetățenilor țării. Hans Morgenthau, unul dintre părinții geopoliticii, extinde definiția conceptului de la latura comportamentului statului la trăsăturile de permanență ale politicii sale. Această viziune a fost dezvoltată ulterior de alți cercetători occidentali, în special americani, care au încercat chiar o primă enumerare a componentelor interesului național, acesta reprezentând *„amploarea ideologiilor promovate, sesizarea obligațiilor specifice, realizarea politicilor dorite, păstrarea caracterului național al statului, câștigarea de prestigiu și onoare în plan internațional, creșterea puterii, sporirea securității, garantarea independenței, a integrității teritoriale și continuității existenței statului”*².

Foarte pragmatică, teoria politică occidentală contemporană, mai cu seamă prin elaborările sale din Marea Britanie, Japonia și Statele Unite, acordă întâietate în configurarea interesului național componente economice, sau altfel spus prosperității materiale a națiunii. Americanii, de exemplu, consideră că aparține interesului național *„orice politică în măsură să sporească poziția statului în competiția economică mondială”*

¹ Maurice Duverger, *Introduction a la politique*, Paris, Gallimard, 1964.

² Hans Morgenthau, Kenneth Thompson, *Politics Among Nations*, New York, McGraw-Hill, 1985.

(John Rourke, *International politics on the world stage*, Duskin Publishing Group, Guilford, USA, 1987). În acest caz, interesul național se exprimă prin balanța comercială, vitalitatea bazei industriale, garantarea accesului la resursele energetice (petrol, gaze naturale etc.) și de materii prime, resursa umană necesară și suficientă, cu toții factori ce stau la baza securității sociale și naționale.

Pe de altă parte, politologii francezi și germani introduc în problematica interesului național și dimensiunea culturală, considerând că administrarea moștenirii de influență în unele regiuni ale lumii, precum și continua promovare a limbii franceze sau, după caz, germane, în aceste spații, constituie priorități absolute ale politicii statelor lor. Este o opinie împărtășită de alt fel, și de școala anglo-saxonă și cuantificată ca atare, de exemplu, în programele de politică externă ale Marii Britanii. Este extrem de instructiv, în acest sens, a se vedea cum, după ce se afirmă că obiectivele esențiale ale politicii externe britanice vizează protejarea securității teritoriului național, promovarea prosperității cetățenilor și stabilitatea sistemului politic, sunt enumerate, în ordine importanței, instrumentele de acțiune pentru îndeplinirea lor: Istoria și geografia Marii Britanii, BBC, British Council și Armata britanică (UK aid: tackling global challenges in the national interest, <https://www.gov.uk/government/publications/uk-aid-tackling-global-challenges-in-the-national-interest>; The Fate of Britain's National Interest, <https://www.brugesgroup.com/media-centre/papers/8-papers/905-the-fate-of-britain-s-national-interest>)

În fine, pentru a încheia acest argument, se cuvine spus că este unanim acceptat faptul că expresia curentă a interesului național este reprezentată de programele de guvernare, de declarațiile politice ale executivului, în calitatea sa de administrator al trebuințelor națiunii, de apelurile și recomandările exprimate cu diverse prilejuri de primul ministru sau de șeful statului. De asemenea, aspectul politic al interesului național include de drept traducerea sa în programele de acțiune și în doctrinele elaborate la nivelul întregului spectru politic. Fiecare dintre acestea are importanța sa practică în elaborarea proiectului de administrare a intereselor unei națiuni.

Din perspectivă externă, elaborarea acestui proiect trebuie să țină seama de interesele deja existente în sistemul internațional. Iată de ce sunt imperios necesare: a) analiza structurii sistemului și a tendințelor de schimbare a acestuia, b) cercetarea intereselor centrelor de putere și a eventualelor lor reacții la schimbarea stării existente, alături de c) expertizarea spațiilor geografice economice de putere afectate de promovarea proiectului propriu de interes național șamd.

Datorită considerentelor de mai sus, aspectul oficial al interesului național va reprezenta în mod obiectiv **un compromis între aspirațiile generale ale societății în cauză, posibilitățile statului-administrator de a le promova în contextul sistemului internațional și, nu în ultimul rând, abilitatea și competența protagoniștilor politici, aflați atât la guvernare, cât și în opoziție, de a configura o politică națională coerentă**³.

Neglijarea oricăruia dintre elementele de mai sus nu poate duce decât la un proiect incomplet sau la neadecvarea acestuia la mediul intern și internațional existent la un moment dat. Și într-un caz și în celălalt, lipsa de eficiență sau de responsabilitate în administrarea interesului național nu are nici o scuză.

Politicienii români – uniți de realități, despărțiți de ambiții

În ciuda contestărilor de tot felul, se poate constata cu ușurință că, și în România, identificarea interesului național, precum și a căilor și mijloacelor de îndeplinire a acestuia fac obiectul activității diferitor instituții ale societății civile sau politice. S-au remarcat de-a lungul anilor, datorită unor asemenea preocupări, Academia Română, Institutul Român de Studii Internaționale, apoi, după transformarea sa, Academia Diplomatică, Institutul de Economie Mondială, Colegiul Național de Apărare, Colegiul Superior de Siguranță Națională și Colegiul Național de Afaceri Interne, în cadrul cărora au fost elaborate o seamă de cercetări de mare valoare teoretică și practică. De asemenea, un rol important în definirea intereselor naționale românești l-au jucat actele publice cu valoare plebiscitară, cum ar fi referendumurile pentru adoptarea Constituțiilor de după 1989, alegerile generale care au validat sau nu diversele orientări politice, sau sondajele de opinie realizate de organizații interne sau internaționale și care au arătat, de pildă, că imensa majoritate a cetățenilor români s-a pronunțat hotărât, la vremea respectivă, în favoarea aderării României la NATO și integrării în Uniunea Europeană. Nu întâmplător, ca o consecință atât a activităților de cercetare, cât și a voinței populare, programele politice sau documentele cu valoare programatică ale partidelor politice românești au reflectat aceleași preocupări și tendințe.

Valorizarea acestei realități în gestionarea momentelor foarte dificile prin care a trecut societatea românească în tranziția de la comunism la capitalism a fost crucială. În acest sens, prefigurarea unei politici naționale – negociată și asumată de toți actorii politici și sociali proeminenți – rămîne

³ Maurice Duverger, *Les partis politiques*, Paris, Librairie A. Cloin, 1969.

condiția indispensabilă a depășirii unor astfel de crize interne și a înscrierii societății pe coordonatele dezvoltării.

Exemplul cel mai des invocat pentru eficacitatea clădită pe astfel de înțelegeri sau consensuri interne este cel al „Marii Coaliții” din Germania postbelică, sau Pactul de la Moncloa care se află la originea renașterii Spaniei ca țară democratică și dezvoltată, după dispariția dictaturii franchiste⁴.

Soluția este cu atât mai accesibilă cu cât o studiere atentă a programelor partidelor politice arată o surprinzătoare similitudine de vederi atât cu privire la stadiul în care se găsește România, cât și în privința scopurilor finale ale devenirii sale.

Astfel, în programele de guvernare ale executivelor de după 1989, precum și în programele politice ale principalelor partide politice, **interesele naționale vitale al României sunt identificate a fi: menținerea independenței, a integrității teritoriale și a suveranității naționale** (în acord cu documentele și asocierile internaționale la care România este parte), **asigurarea securității și a cadrului necesar dezvoltării și prosperității economice, apărarea democrației și a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, consolidarea și afirmarea statului de drept, integrarea deplină în structurile europene și euroatlantice, dezvoltarea raporturilor cu românii din afara granițelor, realizarea dezideratelor naționale odată cu respectarea principiilor Cartei ONU, a tratatelor și acordurilor internaționale la care țara noastră este parte.**

Fără nici o excepție, așa cum spuneam, dezideratele de mai sus se regăsesc, într-un fel sau altul, în documentelor tuturor partidelor românești. Desigur, fiecare dintre acestea are și o notă specifică, mai ales cu privire la tacticile propuse și nu a obiectivelor finale. În general, însă, se susține că afirmarea interesului național implică opțiuni și atitudini politice, interne și externe, care să asigure **identitatea** spirituală, morală și politică a poporului român, în contextul globalizării relațiilor internaționale în care unica formulă viabilă pentru asigurarea dezvoltării economice și sociale, precum și unica formulă internațională de garantare a securității frontierelor de stat și a procesului de devenire și stabilizare a democrației interne este **integrarea României în structurile euroatlantice și europene.**

Iată, așadar, argumente comune pentru ca oamenii politici români să poată colabora în folosul tuturor. Este firesc ca, slujind aceeași națiune și înfruntând aceeași realitate, să se regăsească și în jurul acelorași interese, în jurul intereselor naționale, aceleași indiferent de partidul sau mișcarea

⁴ Stelian Tănase, „Magna Charta”, în *Sfera Politicii*, nr. 18, iunie-iulie, 1994.

politică din care fac parte. Interesele naționale există indiferent că se recunoaște sau nu acest lucru, iar viziunea diferită asupra căilor și mijloacelor de îndeplinire a lor nu ar trebui să reprezinte mai mult decât simple probleme tehnice. O problemă tehnică, orice s-ar spune, nu presupune dificultățile, uneori insurmontabile, pe care le ridică o problemă de fond.

În România de după 1989, problema de fond este sărăcia, iar ieșirea din starea de subdezvoltare și din condiția de țară aflată la periferia sistemului ar trebui să fie prioritatea absolută a oricărei forțe politice responsabile. Iată de ce, dacă interesul național va prima în fața dorinței de revanșă, a ambițiilor și orgoliilor de tot felul, atunci criza prelungită în care se găsește România va putea fi depășită. Dacă, însă, acest lucru nu se va întâmpla, criticii interesului național vor fi îndreptățiți să declare că acesta nu este decât o formulă, menită să acopere și să justifice acțiunea unor grupuri de oameni fără iubire de țară, fără credință și fără Dumnezeu.

Bibliografie:

1. Aron, Raymond, *Democrații și totalitarism*, Editura All, București, 2001.
2. Brucan, Silviu, *Pluralism și conflict social*, Editura Enciclopedică, București, 1990.
3. A.Dahl, Robert, Yale University, *Pluralist Democracy in the United States: Conflict and Consent*, Rand McNally and Company, Chicago, 1967.
4. Duverger, Maurice, *Les partis politiques*, Librairie A. Cloin, Paris, 1969.
5. Duverger, Maurice, *Introduction à la politique*, Gallimard, Paris, 1964.
6. Georgiu, Grigore, *Națiune Cultură. Identitate*, Editura Diogene, București, 1997.
7. Morgenthau, Hans and Kenneth Thompson, Kenneth, *Politics Among Nations*, 6th edition, New York: McGraw-Hill, 1985.
8. Rourke, John, *International Politics on the World Stage*, Duskin Publishing Group, Guilford, USA, 1987.
9. Strange, Susan, *Retragerea statului – Difuziunea puterii în economia mondială*, Editura Trei, București, 2002.
10. Tănase, Stelian, „Magna Charta” în *Sfera Politicii*, nr. 18, iunie-iulie 1994.